

Lidija Jesenovec

VIZ Mladi rod

KAMIŠIBAJ NA OBISKU

Kamishibai Visiting

IZVLEČEK

Vzgojitelji pri vseh področjih kurikulumu za vrtce (gibanje, umetnost, družba, narava, matematika), ne samo pri jeziku, razvijamo bralno pismenost. Kot podpora pri delu, sem uporabila kamišibaj – japonsko papirno gledališče, ki je eden izmed načinov, ki ga uporabljamo za pripovedovanje in prikazovanje zgodb prek preprostih ilustracij. Kot stalno razvijajoča se zmožnost posameznika/posameznice, bralna pismenost vključuje različne gradnike bralne pismenosti. Eden izmed pomembnih gradnikov je motiviranost za branje, ki jo otroci v vrtcu izkazujejo, tako da izražajo željo po poslušanju in s tem, da pozorno poslušajo. Poleg tega po bralna pismenost vključuje razvite bralne veščine, razumevanje prebranega ter pojmovanje branja kot vrednote. Kot taka je temelj vseh drugih pismenosti in je ključna za samoučeničenje posameznika/posameznice ter uspešno (so)delovanje v družbi (povzeto po Kerndl, M.).

Ključne besede: kamišibaj, gledališče, pripovedovanje, pravljice, razvijanje govora

ABSTRACT

Reading literacy is developed in all areas of the kindergarten curriculum (movement, art, society, nature, mathematics), not just language. In this case, kamishibai (the Japanese paper theatre) is used to tell and show stories through simple illustrations. As reading literacy is a constantly evolving ability of the individual, it entails several building blocks of reading literacy. One of the most crucial building blocks is motivation to read, which children in kindergarten demonstrate by expressing a desire to listen and by listening attentively. Furthermore, reading literacy involves developing reading skills, comprehension and the concept of reading as a value. As such, it serves as the foundation for all other literacies and is crucial for an individual's self-fulfilment and successful (co-)functioning in society (adapted from Kerndl, M.).

Keywords: kamishibai, theatre, storytelling, fairy tales, speech development

UVOD

Bralna pismenost je v okviru projekta OBJEM – Bralna pismenost in razvoj slovenščine definirana na podlagi definicije, zapisane v Nacionalni strategiji za razvoj bralne pismenosti (2019): kot nakazuje zapis v Nacionalni strategiji, je bralna pismenost zmožnost, sestavljena iz posameznih gradnikov, ki se prepletajo, dopolnjujejo in v medsebojni interakciji oblikujejo bralno pismenost kot novo kvaliteto (Milekšič, 2019). V projektu so gradnike opredelili za celotno vertikalno, vrtec, osnovno in srednjo šolo, in sicer gradnike zgodnje pismenosti, gradnike opismenjevanja in splošne gradnike, ki jih razvijajo vsi šolski predmeti. Gradnik, kot sestavina bralne pismenosti, je sestavljen iz določenih znanj, spretnosti, veščin, odnosov in vrednot ter v interakciji z drugimi gradniki prispeva delež k bralni pismenosti (Kerndl, 2022). V projektu OBJEM (Bralna pismenost in razvoj slovenščine kot učnega jezika) so razvili in definirali devet gradnikov bralne pismenosti, in sicer: **govor, motiviranost za branje, razumevanje koncepta bralnega gradiva, glasovno zavedanje, besedišče, tekoče branje razumevanje besedil, odziv na**

besedilo in tvorjenje besedil in kritično branje. Vsak gradnik sestavljajo elementi gradnika. Elementi gradnikov so bili oblikovani na podlagi študija domače in tuje literature na temo bralne pismenosti. Npr. gradnik motiviranost za branje je opredeljen z naslednjimi elementi: interes za branje, pozitiven odnos do branja različnih vrst besedil, bralna samoučinkovitost, izbira tiskanih in drugih virov glede na namen branja in uporaba različnih lokacij bralnih virov. Bralna pismenost tako razvijamo (in spremljamo) prek razvitosti posameznih gradnikov oziroma njihovih elementov skozi različne dejavnosti otrok, učencev in dijakov, zato je pri vsakem gradniku za celotno vertikalno (vrtec, osnovno in srednjo šolo) zapisano, kako otroci/učenci/dijaki izkazujejo razvitost posameznega gradnika (oz. posameznega elementa gradnika). Ker gre za razvijanje zmožnosti, so načini izkazovanja opredeljeni ob zaključku posameznega izobraževalnega obdobja: za vrtec ob koncu 1. in 2. starostnega obdobja. Za načrtno in sistematično razvijanje bralne pismenosti po celotni vertikali (na vseh področjih v vrtcu in pri vseh šolskih predmetih) je nujno, da strokovni delavci ozavešimo in upoštevamo skupna izhodišča gradnikov bralne pismenosti (Kerndl, 2022). Vsi

gradniki se razvijajo v povezavi s cilji in vsebinami pri vseh področjih, vsak gradnik se razvija kot del celote, izhodišče za razvijanje vseh gradnikov so besedila (pisna, govorena, avdio, video ...) na vseh področjih. Vrsta in zahtevnost besedil se po vertikali stopnjuje z obsegom vsebine, njeno abstraktnostjo (tudi v povezavi s terminologijo) in poglobljenostjo ter jezikovno zahtevnostjo. Pri razvijanju gradnikov se upošteva razvoj, predznanje, potrebe in posebnosti vsakega otroka. Gradniki se razvijajo procesno, skozi daljše obdobje, zato je opis pričakovanega dosežka zapisan za konec obdobja (Kerndl, 2022). Vzgojitelji na vseh področjih kurikulumu za vrtce, ne samo pri jeziku, ampak tudi pri drugih (gibanje, umetnost, družba, narava, matematika) razvijamo bralno pismenost.

Kot pomoč pri razvijanju bralne pismenosti sem uporabila kamišibaj – japonsko papirno gledališče, ki je eden izmed načinov, ki ga uporabljamo za pripovedovanje in prikazovanje zgodb prek preprostih ilustracij. Ime kamišibaj ali tuje kamishibai je izpeljanka iz japonščine, iz besed *kami*, ki pomeni papir in *shibai*, ki pomeni igra oziroma gledališče. Je starodavno japonsko orodje, ki je za pripovedovanje zgodb še danes v uporabi pri številnih knjižničarjih, pa tudi v domovih za ostarele, vrtcih ter šolah (Enjelvin, 2018).

Kamišibaj postaja vedno bolj priljubljen po svetu, v Sloveniji pa ga je občinstvo prvič spoznalo leta 2013. Od takrat se je močno povečalo število kamišibajkarjev, nastalo je tudi več centrov, ki se intenzivno ukvarjajo s kamišibajem. Predvsem se je povečala uporaba pri pedagoških delavcih, ki z njim predstavljajo zgodbe otrokom (Sitar, 2018).

V Sloveniji predvsem prevladuje avtorski kamišibaj, kjer celoten izdelek ustvarimo in tudi predstavimo sami, lahko pa se dopolnjujemo z nekom, ki namesto nas nariše ali pa predstavi zgodbo (Nagode in Rupnik Hladnik, 2018). Kamišibaj je na videz zelo preprosta umetniška oblika, ki povezuje besedno in likovno umetnost ter ustvarjalcu omogoča veliko možnosti ustvarjanja, raziskovanja in izražanja, s katerim vodi občinstvo, zbrano pred lesenim gledališčem v nove svetove (Sitar, 2018). Leseni del gledališča imenujemo butaj (jap. *butai*), ki pomeni oder. V butaj so vložene slike, ki prikazujejo zgodbo. Poskrbeti moramo, da so v butaj vložene po vrsti, kot teče zgodba. Prva slika po navadi prikazuje naslovno, kjer sta napisana naslov in avtor zgodbe, na zadnji sliki pa je napisana beseda Konec, s katero po navadi označimo zaključek (odjavno špico lahko tudi izpustimo in končamo zgodbo z zadnjo sliko). Hrbet butaja je odprt, saj si lahko na zadnjo stran slik napišemo besedilo, vendar se pri nas večina kamišibajkarjev odloča za pripovedovanje in sledenje tradicionalnemu prenašanju ustnega pripovednega izročila. Zgodba se začne, ko odpremo vrata butaja, in zaključi, ko jih zapremo (Sitar, 2018). Slike kamišibaja morajo povezovati zgodbo v celoto, v kateri je predstavljen dramski trikotnik z vsemi njegovimi elementi, torej zasnovo, zapletom, vrhom, razpletom in razsnovo (Nagode in Rupnik Hladnik, 2018). Pri slikah moramo biti pozorni na to, da so preproste in ne preveč obložene z nepomembnimi detajli. Pomembno je, da bistvo iz slike izstopa in gledalcu prvo pade v oči. Pozorni moramo biti na to, da slike nimajo pomembnih elementov na robovih, ki bi jih okvir butaja lahko zakril (Sitar, 2018).

Za boljšo vidljivost naj bi bile na slikah kamišibaja linije močne, saj so gledalci po navadi od butaja malo oddaljeni (Nagode in Rupnik Hladnik, 2018). Nastopanje s kamišibajem zajema več pomembnih elementov, to so besedilo, ilustracije, glas in govorica telesa. Če je vsak od elementov dobro in premišljeno uporabljen, je predstava po navadi uspešna. Zelo pomembna je tudi naša energija, ki še pripomore k temu, da so gledalci navdušeni in motivirani za poslušanje in se lažje vživijo v zgodbo (Umberto, 2018). S kamišibajem lahko obravnavamo pravljice, kratke zgodbe, pesmi ali razlagamo vsebino (Nagode in Rupnik Hladnik, 2018).

KREPITEV GRADNIKOV BRALNE PISMENOSTI S POMOČJO PRAVLJIC

Pripovedovanje pravljic in zgodb ob kamišibaju sem želela nadgraditi še z jezikovnimi igrkami. S področja fonološkega zavedanja in razumevanja notranje zgradbe jezika (npr. zavedanje črk, zavedanje fonološko-grafične povezanosti, risanje – pisanje simbolov itd.). Poseben poudarek sem namenila štetju, spoznavanju simbolov za števila, spoznavanju glasov in zapisovanju glasov, igri z glasovi, spoznavanju različnih materialov in snovi ter njihovim lastnostim. Otroci so poslušali pravljice (s pomočjo kamišibaja – na drugačen način, kot so navajeni), s poslušanjem pravljic razvijali poslušanje, slušno pozornost, »v uho dobivali« knjižni jezik, oblikovala se je struktura govora itd. Poleg tega so se urili tudi v štetju, usvajali zaporedje dogodkov, spoznavali glasove in zapisovanje glasov, se igrali z glasovi ter spoznavali simbole za števila in črke. Otrokom sem brala pravljice: *O debeli repi* (ruska ljudska), *Pod medvedo-*

vim dežnikom (Svetlana Makarovič), *Sedem medvedov* (Anja Štefan) in *Bobek in barčica* (Anja Štefan). Naštete pravljice sem izbrala zato, ker so vse povezane s števili in matematičnimi pojmi, s katerimi sem želela seznaniti otroke. Poleg tega da otroci ob poslušanju pravljic in poslušanju umetniško zapisanega besedila uživajo, sem želela, da tudi štejejo (osebe, živali), da usvajajo zaporedje (kdo pride prvi, zadnji) in si ga zapomnijo. Otroci so tudi samostojno pripovedovali pravljice, nekateri s pomočjo mojih vprašanj, s katerimi sem jih motivirala k razmišljanju in ugotavljanju. Ker se pravljice dotikajo tudi pravljičnih števil, sem na steno nalepila številke od 1 do 9. Skupaj smo štel, tudi s pomočjo prstov in iskali pravi zapis za določeno številko. Poiskovali smo ugotoviti, kaj je več in kaj manj. Skupaj z otroki smo izdelali čarobno drevo, ki je imelo črke namesto listov. Sodelovali so pri lepljenju črk med pogovarjanjem, mojim vprašanjem in motiviranjem k razmišljanju. Skupaj smo iskali prve glasove otroških imen, njihove zapise in iskali črke, ki jih vsebujejo njihova imena. Na steno so s suhimi čopiči zapisovali številke (po predlogah), sledili zapisom števil na lesenih predlogah z utori (številke) in blagom. S prsti so risali in pisali črke, številke in vijuge v zdrob (ugotavljali, kako se zbriše), v pesek in kinetični pesek s paličkami in slamicami (ugotavljali so kako se razlikujeta med seboj). Nato sem jim ponudila še vodo v posodi, da so poskušali, ali se da risati tudi v njo. Pri tem so se še posebej zabavali in ugotavljali, zakaj se nič ne pozna, ko vijugajo s prstom po vodi. Otrokom sem pripravila oder kamišibaj (brez slikovnih podlag), oder z zaveso in magnetno tablo ter kasneje še različna pokrivala in oblačila za živali. Dodala sem prstne lutke, živali iz pravljic na magnetih, lutke na paličkah in ročne lutke. Prepustila sem jih k samostojnem ustvarjanju in pripovedovanju, opazovala in poslušala dialoge in se vmes po potrebi vključevala v njihovo samostojno igro. Otroci so bili v času dejavnosti stari v povprečju 4 leta. Prek izvedenih dejavnosti so dosegli naslednje cilje (gradniki bralne pismenosti) – dokazali so jih na način:

GOVOR: Otrok pripoveduje zgodbe, knjižno izgovarja besede, opisuje dogodke, pri opisovanju zaznava podrobnosti, suvereno uporablja govor v različnih situacijah in razume navodila – izkaže razumevanje s povedanim, z odgovarjanjem na vprašanja odraslega.

MOTIVIRANOST ZA BRANJE: Otrok izraža željo po pripovedovanju in poslušanju, ob slikah in brez njih pripoveduje zgodbo preostalim, pozna in uporablja lokacije bralnih virov (knjižnica, knjižni kotiček).

RAZUMEVANJE KONCEPTA BRALNEGA BESEDILA: Otrok ločuje med črko, številko in besedo, razume, kaj sporoča besedni in nebesedni del besedila – logično sklepa in razmišlja, kar izkaže z logičnim spraševanjem in z logičnim odgovarjanjem – »Jaz sem tudi tri leta stara, moja sestra pa šest. Šest je več kot tri«. »Katera črka je to? Je tudi v mojem imenu. Moj ati in jaz rečeva, da je to krtačka, Zarja pa reče, da je to E«. Vprašam: »Kaj mislite, zakaj so lahko izpulili repo, ko je prišla še miška, ko je pa tako majhna?« in odgovor otrok: »Ja, ker jih je bilo potem že šest ... šest je več kot pet, pa je šla repa ven«.

GLASOVNO ZAVEDANJE: Otrok pravilno artikulira glasove, poskuša tvoriti nove besede z enako glasovno osnovo. Nekaj otrok že prepozna prvi glas besede – pozna črko ali zapis števila in to izkaže tako, da pokaže s pomočjo prstkov ali s tem, da pokaže na zapis – poskuša zapisati črko ali številko.

BESEDIŠČE: Otrok razume besede v daljših in zapletenih povedih. Razume in uporablja besede iz vsakdanjega življenja. Uporablja in razume pretekli čas.

TEKOČE BRANJE: Otrok prepozna vzorce slikovnih in drugih simbolov (prepozna nekatere črke in številke). Z očmi sledi vidnemu vzorcu (od leve proti desni) – razume, kaj je pripovedovanje in branje. Da to dvojje loči, izkaže tako, da mi prinese knjigo in prosi, naj preberem pravljico. Tudi tako, da pove, da brati še ne zna oz. pove, da se samo igra, da zna brati.

RAZUMEVANJE NAVODIL: Otrok sledi navodilom in usmeritvam. Ob poslušanem ali gledanem besedilu smiselno tvori vprašanja in odgovarja na vprašanja – pripoveduje in sprašuje samostojno in tudi brez slikovne pomoči.

ODZIV NA BESEDILO IN TVORJENJE BESEDIL: Otrok o poslušanem besedilu (krajšem) pripoveduje s svojimi besedami. O poslušanem komentira in podaja mnenje. Na slišano besedilo se odzove različno (s plesom, gibanjem, ponazarjanjem, dramatizacijo, oživiljanjem lutk) – samostojno pove zgodbo in razume zaporedje dogodkov.

KRITIČNO BRANJE: Prepozna domišljajska in realna besedila ter vlogo akterjev (npr. nekateri že razumejo, da volk v pravljici požre babico in Rdečo kapico, v resnici pa to ni mogoče) – otrok ustvarja z lutko in ji posodi svoj glas. Razume, kaj govori v imenu lutke in kaj v svojem imenu.

SKLEP

Pri večini otrok je razvoj govora potekal po pričakovanjih, stopnja pozornosti in vztrajnosti za poslušanje branja in pripovedovanja je bila zelo visoka. Za tiste, ki niso zmogli daljšega poslušanja, sem v koticu pripravila sredstva za igro ali pa so imeli možnost, da se umaknejo v kotic za umik. Vendar pa sem ob obnavljanju zgodbe opazila, da so poslušali in sledili besedilu, četudi so se v koticu za umik ukvarjali s kako drugo zadevo. Ob primernem trenutku sem

se takim otrokom posvetila tudi individualno (otroka sem vzela v naročje in skupaj sva brala ali obnavljala določeno besedilo). Branje in pripovedovanje pravljič in zgodb je bilo del našega vsakdana, s kamišibajem pa so pravljičam in zgodbam otroci prisluhnili s še večjim veseljem. Otroci so nov način pripovedovanja pravljič in zgodbic sprejeli z navdušenjem, pogosto so me sami prosili za kamišibaj (ki je bil sprva »Mišibaj«) predstavo. Najbolj od vsega me je navdušilo dejstvo, da so otroci zelo hitro začeli posnemati moje pripovedovanje ob slikovnih podlagah in je to postala ena izmed bolj priljubljenih »iger« v naši skupini. Prosili so me, naj jim dam kamišibaj, in potem s pomočjo slikovnih podlag ali s pomočjo lutk drug drugemu ali v manjši skupini izvajali svoje gledališke predstave. Pri igri so bili ustvarjalni in z veseljem sem jih opazovala pri izvirnih besedilih, ki so se jih izmišljali kar tako, ter jih spodbujala k ponovnemu pripovedovanju na način, da sem bila del občinstva, ki sodeluje. Tisti, ki na govornem področju še niso bili tako razviti, so pozorno poslušali in posnemali tiste, ki so pri govornem razvoju prehiteli svoje vrstnike. Vsi otroci pa so bili sproščeni v igri in pripovedovanju, še posebej v dramatizaciji. V njihovo igro sem se vključevala le takrat, ko sem ocenila, da ne bodo znali sami razrešiti neke konfliktne situacije, ali z namenom spraševanja, s katerim sem jih želela spodbuditi k razmišljanju in iskanju drugačnih rešitev – skušala sem uporabljati odprta vprašanja in uporabljati metažezik (Zakaj je žalosten, vesel, razočaran, obupan, ponosen itd.? Misliš, da je ...? Kaj misliš, kako se počuti tisti, ki je naredil to in to? Kako bi naredil ti? Kaj naj naredimo? Kaj se bo zgodilo, ko bomo naredili to in to?). Motivirati sem skušala tudi tiste, ki na govornem področju še niso bili tako razviti, povabila sem jih k igri s kamišibajem in jim po potrebi pomagala tako, da so s pomočjo vprašanj presegli zastoje, ki se zgodijo, če otrok ne najde besed, ne zna nadaljevati zgodbe itd. Na koncu sem še posebej pozorno pohvalila njihov trud in napredek. Tak način dela mi je zelo všeč in zdi se mi, da zelo vzpodbudno vpliva na otroke, zato bo kamišibaj ostal stalnica v skupini in pri mojem delu.

VIRI IN LITERATURA

Enjelvin, G. (2018). *Kamishibai: how the magical art of Japanese story telling is being revived and promoting bilingualism*. <https://theconversation.com/kamishibai-how-the-magical-art-of-japanese-storytelling-is-being-revived-and-promoting-bilingualism-97041>

Kerndl, M., Mršnik, S., Novak, N., Fekonja, R., Hedžet Krkač, M., Kerin, M., Rosc - Leskovec, D., Sivec, M., Zore, N., Milekšič, V., Čuk, A., Stanonik, M., Gaber, B., Bačnik, A., Cotič, J., Fekonja, U., Vilar, P., Kavčič, A., Godec Soršak, L., ... Ceket Odar, M. (2022). *Bralna*

pismenost: opredelitev in gradniki. Zavod RS za šolstvo. [Bralna_pismenost_gradniki.pdf](https://www.zrss.si/pismenost/opredelitev-in-gradniki.pdf) (zrss.si)

Mršnik, S., Bone, J., Bačnik, A., Bizjak, C., Fekonja, R., Golob, N., Hedžet Krkač, M., Kerin, M., Kerndl, M., Kovač, N., Masterl, T., Mihelj, S., Nared, M., Novak, N., Pegan, N., Poberžnik, A., Prudič, T., Pustavrh, S., Rupnik Vec, T., ... Žefran, E. (2022). *Spodbujanje razvoja pismenosti v vrtcu in šoli: bralna, naravoslovna, matematična in finančna pismenost*. Zavod RS za šolstvo. [Spodbujanje_razvoja_pismenosti.pdf](https://www.zrss.si/spodbujanje-razvoja-pismenosti.pdf) (zrss.si)

Rupnik Hladnik, T. (2018). Kamišibaj – pot v svet tujih jezikov. V M. Čepeljnik (ur.), *Umetnost kamišibaja. Zbornik prispevkov, Mednarodni simpozij Umetnost kamišibaja: Beseda podobe in podoba besede* (str. 174–181). Slovenski gledališki inštitut.

Sitar, J. (2018). *Umetnost kamišibaja: Priročnik za ustvarjanje*. Založba Aristej.

Umberto, G. (2018). Mešanje jezikov: ilustracija in kamišibaj. V M. Čepeljnik (ur.), *Umetnost kamišibaja. Zbornik prispevkov, Mednarodni simpozij Umetnost kamišibaja: Beseda podobe in podoba besede* (str. 42–47). Slovenski gledališki inštitut.